

УДК 342.1,327.57,323.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.1.8>

ПРАВО ЛЮДИНИ НА БЕЗПЕКУ В ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРИКО-ПРАВОВІЙ ДУМЦІ

Пендюра М.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3589-0184>,
e-mail: almaz1976@ukr.net*

Кришевич О.В.,
*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6136-8106>,
e-mail: olga_772008@ukr.net*

Пендюра М.М., Кришевич О.В. Право людини на безпеку в зарубіжній та вітчизняній історико-правовій думці.

У статті розглядається історико-правовий контекст наукового обґрунтування право людини на безпеку. За основу дослідження було взято класичні юридичні наукові праці Платона, Аристотеля, Джон Локка, Жан-Жака Руссо, Ніколло Макіавеллі, та інших видатних юристів та філософів. Також в статті розглядаються і сучасна позиція вітчизняних юристів, таких як: О.Б. Бондар, В.П. Васьковська, Ю.В. Луценко, В.О. Мельник, А.Х. Степанюк, Д.О. Тихомиров, І.С. Яковець та інших. **Метою статті** було визначено аналіз явища безпеки та зокрема права людини на безпеку на етапах розвитку людської цивілізації та виразити її змістове наповнення; узагальнити та пояснити варіанти різного тлумачення категорії «безпека» в історико-правовій думці. Основою методології було взято порівняльний підхід з використанням гносеологічного, історичного методу, методів аналізу та абстрагування. Під час дослідження було виявлено постійне тяжіння людства та окремих індивідів до осмислення та реалізації концепцій безпеки. Було визначено основні етапи розвитку розуміння поняття та концепції безпеки: першим було визначено античний період – під час якого безпека мала міфологічне підґрунтя та забарвлення і була пов'язана з існуванням віри в концепцію магії; наступним встановлено період Середньовіччя – під час якого безпека розглядалася через призму Божественного існування; подальшим періодом визначається період Ренесансу, в який безпека є предметом дослідження в незалежності від духовно-міфологічного концепту проте не розглядається в контексті безпеки для всіх, а зберігається класово-нерівний характер; далі приходить Нова епоха – усвідомлення свого права на повагу до своєї честі і гідності, рівноправність, піднесення життя людини на п'єдестал життєвих цінностей. Проведений аналіз етапів розвитку людської цивілізації дав змогу зробити висновок, що в незалежності від рівня розвитку людства, особливостей його існування в різні періоди і суспільно-економічні формації залишається незмінним бажання досягнути максимального рівня безпеки у житті особи, держави та суспільства.

Ключові слова: безпека, Відродження, Ренесанс, правова держава, громадянське суспільство, цивільна безпека.

Pendiura M.M., Kryshevych O.V. The human right to security in a foreign and domestic historical and legal view.

The article examines the historical and legal context of scientific substantiation of the human right to security. The research is based on the classical legal scholarly works of Plato, Aristotle, John Locke, Jean-Jacques Rousseau, Niccolo Machiavelli, and other prominent lawyers and philosophers. The article also

examines the current position of domestic lawyers, such as: O.B. Bondar, V.P. Vaskovska, Yu. Lutsenko, V.O. Melnyk, A.H. Stepaniuk, D.O. Tikhomirov, I.S. Yakovets and others. The purpose of the article is to analyze the phenomenon of security and, in particular, the human right to security at the stages of development of human civilization and to express its content; to summarize and explain the options for different interpretations of the category «security» in historical and legal thought. The methodology was based on a comparative approach using the epistemological, historical method, methods of analysis and abstraction. During the study, it was found that humanity and individuals are constantly striving to understand and implement security concepts. The main stages of the development of the understanding of the notion and concept of security were identified: the first was the ancient period - during which security had a mythological basis and color and was associated with the existence of belief in the concept of magic; the next was the Middle Ages - during which security was viewed through the prism of divine existence; the next period was the Renaissance, in which security was the subject of research regardless of the spiritual and mythological concept, but was not considered in the context of security for all, but its class-unequal character remains; the New Era comes with the realization of one's right to respect for one's honor and dignity, equality, and the elevation of human life to the pedestal of life's values. An analysis of the stages of development of human civilization has led to the conclusion that regardless of the level of development of humanity, the peculiarities of its existence in different periods and socio-economic formations, the desire to achieve the maximum level of security in the life of an individual, the state and society remains unchanged.

Key words: security, Renaissance, Renaissance, rule of law, civil society, civil security.

Вступ. Людина давно намагається оволодіти реальними навичками самозбереження та способами захисту від можливих небезпек, які неминуче з'являються в усіх сферах її життєдіяльності. Аксиомою є те, що людина прагне до самозбереження, виживання, покращення умов свого життя тощо. А отже, захист сім'ї, інтересів, прав і свобод, майна мають невід'ємний зв'язок із безпекою. Щоб забезпечити ці важливі компоненти людського існування в процесі своєї еволюції, людина вдається до різного тлумачення безпеки і різних підходів до її досягнення. Питання безпеки завжди гостро стояло у всі історичні періоди, але мало різне наповнення її розуміння. Сучасний етап розуміння безпеки характеризується тими головними ознаками, залежно з якої точки зору вона розглядається. Зрештою, все зводиться до головної мети – забезпечення максимального рівня відчуття безпеки.

Огляд літератури. Наукове осмислення стану безпеки у різних природних підходах її досягнення, а так само право на безпеку розглядали такі мислителі, як: Платон, Аристотель, Джон Локк, Жан Боден, Жан-Жак Руссо, Ніколло Макіавеллі, Шарль-Луї Монтеск'є, Франческо Петрарка та ін.

На сучасному етапі дослідження, «безпеці особи» надають значення гарантії, яка є необхідною умовою життєдіяльності особи, що дозволяє їй зберігати та збільшувати духовні й матеріальні цінності (І.С. Яковець, А.Х. Степанюк, 2005); безпека людини – це стан надійної захищеності життєво важливих (життя і здоров'я людини), законних і приватних інтересів людини, прав і свобод, її ідеалів, цінностей від протиправних зазіхань, загроз шкідливих впливів будь-якого роду (фізичного, духовного, майнового, інформаційного, соціального, економічного, політичного, екологічного, військового тощо) за умов збереження і розвитку людського потенціалу та підтримання ефективного стимулювання діяльності особи (В.П. Васильовська, 2006); безпека особи – неодмінний стабільний стан надійної захищеності життєво важливих інтересів особи, її прав та цінностей від небезпек, загроз, шкідливих впливів за умов збереження і розвитку потенціалу особи та її здатності до ефективної діяльності у всіх сферах. Можна також стверджувати, що наявна специфічна система безпеки особи, тобто функціональна система, що відображає процеси взаємодії елементів, які прагнуть до впорядкованості, структуризації, загальної цілісності та формується адекватна цим процесам загальна теорія безпеки особи як сукупність основних понять, теоретичних підходів, концепцій розроблення безпеки особи та її реалізації (В.О. Мельник, 2008); особиста безпека людини – це стабільний стан надійної захищеності життєво важливих (життя і здоров'я людини), законних і приватних інтересів людини, прав і свобод, її ідеалів, цінностей від протиправних зазіхань, загроз шкідливих впливів будь-якого роду (фізичного, духовного, майнового, інформаційного, соціального, економічного, політичного, екологічного, військового тощо) за умов збереження і розвитку людського потенціалу та підтримання ефективного стимулювання діяльності особи (О.Б. Бондар, 2011); безпека людини – це об'єктивний стан і суб'єктивне відчуття фізичної, майнової, соціальної (матеріальної), психологічної і моральної захищеності людини, її прав і свобод. Людина перебуває в безпеці, коли вона, її права і свободи надійно захищені (забезпечені, гарантовані). Інакше кажучи, саме права і свободи людини та їх гарантії і забезпечують

її безпеку (В.П. Тихий, 2016); безпека людини може розглядатися у двох аспектах. По-перше, безпека від таких постійних загроз, як голод, хвороби і репресії; а по-друге, це захист від надзвичайних пригод, що несуть збиток, у повсякденному житті чи вдома, на роботі або у суспільстві (Ю.В. Луценко, 2019); цивільна безпека як явище тісно пов'язане з національною є багатогранною складовою загальної безпеки і може розглядатися в контекстах суб'єкта її забезпечення, в контексті об'єкта – цивільна особа, тощо (Д.О. Тихомиров, 2020).

Разом з тим недостатньо повно висвітленими залишаються питання розуміння права людини на безпеку, а так само характеристики основних форм забезпечення безпеки тощо. Враховуючи зазначене, слід відзначити актуальність безпекової проблеми для сучасного стану правової науки, а отже необхідності проведення спеціальних досліджень у даному напрямі.

У зв'язку з цим **метою статті** є провести аналіз явища безпеки та зокрема права людини на безпеку на етапах розвитку людської цивілізації та виразити її змістове наповнення; узагальнити та пояснити варіанти різотлумачення категорії «безпека» в історико-правовій думці.

Основний текст. Проблеми прав людини, її свободи та безпеки життя, взаємовідносин особи й держави хвилювали мислителів різних епох. Однак підходи до їх осмислення відрізнялися. Ліберальна концепція прав людини, що активно розроблялася найвизначнішими представниками лібералізму (Дж. Локком, Ш. Монтеск'є, Ж.Ж. Руссо, І. Кантом, Т. Джеферсоном, А. Смітом, Дж. Милем, І. Бентамом та ін.), була юридично закріплена 4 липня 1776 р. у Декларації незалежності. В гучному ствердженні прав людини і обов'язку урядів захищати їх делегати 13-ти Сполучених Штатів Америки проголосили: «Ми вважаємо самоочевидним ті істини, що всі люди створені рівними, що вони наділені своїм Творцем певними невід'ємними правами, серед яких право на життя, на свободу, безпеку і на прагнення до щастя; що для забезпечення цих прав між людьми створено уряди, справедлива влада яких ґрунтується на згоді керованих; що якщо будь-яка форма урядового правління стає руйнівною для цієї мети, народ має право змінити або скасувати її і встановити новий уряд, закладаючи його основи на таких принципах та організовуючи його владу в такій формі, які, на думку народу, найбільш здатні забезпечити його безпеку і щастя» [1]. А у 1789 р. французька Декларація прав людини і громадянина визнала та проголосила «перед лицем і з благовоління Верховної Істоти» першими такі права людини і громадянина: «Люди народжуються і залишаються вільними та рівними у правах; суспільні відмінності можуть ґрунтуватись лише на основі загальної користі. Метою кожного політичного об'єднання є збереження природних і невід'ємних прав людини; цими правами є свобода, власність, безпека і опір гніту» [2].

25 вересня 1789 р., менш ніж за місяць після оприлюднення французької Декларації, Конгрес нового федерального уряду США запропонував перші десять поправок до Конституції Сполучених Штатів. Набувши чинності після ратифікації десятим штатом (Вірджинією) 15 грудня 1791 р., вони склали Білль про права Сполучених Штатів [3]. Близькі за родом і суттю американська Декларація незалежності, французька Декларація прав людини та громадянина і Білль про права Сполучених Штатів становлять інтелектуальну та документальну основу XVIII ст., на якій виросло два сторіччя правового захисту прав людини. Тепер конституційні гарантії прав людини поширені. Підписання 14 червня 1994 р. Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами членами (набула чинності 1 березня 1998 р.) – досить суттєвий крок України до Європейського Союзу. В Преамбулі Хартії основних прав ЄС зазначено: «...Дбаючи про свою духовну та моральну спадщину, Союз будується на неподільних, загальних цінностях людської гідності, свободи, рівності та солідарності. Він засновується на принципах демократії та верховенства права. В центрі діяльності Союзу – людина та її інтереси, що виражається в створенні громадянства Союзу, забезпеченні свободи, безпеки та справедливості». Стаття 6 гл. 2 визначає, що кожен має право на свободу і безпеку. Вступ до Євросоюзу об'єктивно вимагає від нашої держави енергійних кроків на шляху наближення, гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. Визнання безпеки як потреби соціуму вводить її у сферу природних прав. Тому соціально філософська оцінка безпеки особи як соціального та юридичного поняття є виправданою і необхідною. Впевненість в особистій безпеці, за висловленням А. Маслоу, дозволяє індивіду відчувати вищі потреби та інтереси, а також рухатись до зрілості. Загроза безпеці – відступ назад, до більш фундаментального рівня. Це означає: якщо доводиться вибирати між безпекою і розвитком, то вибір, як правило, робиться на користь безпеки. Інтерес безпеки домінує над інтересом розвитку. Суб'єктом конституційного права на безпеку є будь-яка людина незалежно від громадянства, віку, статі, національної або будь-якої іншої приналежності, а також стану психічного і фізичного здоров'я, соціально-психологічних якостей. Однак суб'єк-

тами права на безпеку можуть бути визнані не тільки окремі особи, а й їх спільності (народи, народності, населення України, людство). Подібний підхід до поняття суб'єкта права на безпеку є доцільним при аналізі міжнародного аспекта даного права, що розглядається як право на мир і безпеку. Підставою для виокремлення права людини на безпеку слугує комплекс об'єктивних передумов. Це – нагальна потреба соціальних груп, держави, всього світового співтовариства в даній системі безпеки як для власного збереження та розвитку, так і для збереження життєво важливих об'єктів та цінностей; зростаюча вразливість людей і життєво важливих інтересів у ситуації відсутності такої системи; широке коло надзвичайних небезпек, яким повинен протистояти той чи інший вид безпеки, її політико-правове закріплення, наявність відповідної концепції і стратегії. Якщо військова безпека забезпечує територіальну недоторканність і цілісність, свободу та незалежність держави, економічна – розвиток господарського механізму, екологічна – збереження природи, то особиста безпека слугує захисту людей як найвищої цінності будь-якої держави [4, 6]. Дійсно, економічна, екологічна, військова та інші види безпеки також виконують цю функцію, але дещо опосередковано. Що стосується особистої безпеки, то тут захист життя, здоров'я, прав і свобод людини є головною безпосередньою метою. Сьогодні перед українським конституційним правом стоїть ряд важливих проблем, вирішення яких дозволить чітко визначити характер взаємовідносин індивіда і суспільства, людини та держави, без чого побудова громадянського суспільства в нашій країні неможлива. Серед них особливо виділяється недосконалість, а, точніше, нерозвиненість правового категоріального апарата. Як показала практика, у наборі дефініцій конституційного права відсутні окремі поняття, що дозволяють точно передавати закладений законодавцем зміст установчих норм, окремих категорій й інститутів. У результаті уявлення людей про правову регламентацію суспільних відносин, про правовий стан людини, межі дій держави, а також про свободу й обов'язки громадянина є далекими від ідеалу й в індивідуальній свідомості розрізняються за обсягом і змістом. Зазначене в повній мірі стосується й права людини на безпеку. Формулювання «право людини на безпеку» в сучасній науці з'явилося нещодавно. Право жити в безпеці завжди було елементарним правом людини, необхідною умовою розвитку суспільства, запорукою людського добробуту. Серед прав людини право на безпеку посідає особливе місце. Особливе тому, що саме сьогодні, в час існування всіляких загроз людині, воно обумовлює всі інші права. В українському праві нині немає норми визначення права на безпеку. Це означає, що в подальшому будь-яке обговорення даної категорії можливе лише в рамках професійно доктринального тлумачення. У той же час невід'ємні права людини в сучасному їх розумінні отримали відносну інституціоналізацію, завдяки якій невід'ємні права людини в міжнародних і внутрішньо державних конституційних та інших законодавчих актах набули характеру загальноновизнаних. Саме це дозволяє правознавцям вважати право на безпеку реально існуючою юридичною категорією, що вимагає конкретизації. Право на безпеку має складну структуру і зміст, є невід'ємним і невідчужуваним. Невід'ємність і невідчужуваність конституційного права на безпеку являють собою зовнішні і внутрішні грані. Невід'ємність – зовнішня грань конституційного права на безпеку. Однією з першопричин даної категорії виступає природна рівність всіх людей. Немає необхідності наводити докази на користь цього посилання. Досить зазначити, що ніхто не вправі позбавити іншого права на безпеку. В іншому випадку суспільство поділиться на панів та рабів, і останні набудуть статусу живої речі, в повній мірі залежної від волі й дій свого власника. Невідчужуваність – внутрішня грань права. Вона виражається у відсутності в індивіда можливості позбавити себе права на безпеку незалежно від того, чи усвідомлює він при цьому суть своїх дій і чи співвідносяться останні з добровільністю його волевиявлення. Особливість вказаної категорії полягає у внутрішньому ставленні людини до свого права, в бажанні користуватись ним. Це тільки підкреслює, що воно є завжди у будь-якої людини і неможливо відмовитись від того, що притаманне людській натурі, впливає з неї і відповідає гідному життю й індивідуальній самореалізації, тим більше, що дане право сприймається суспільством і державою як найвища цінність. В останньому випадку право на безпеку для людини є можливістю, потенційним інструментом. В чому ж полягає зміст права, що досліджується? Право людини на безпеку є суб'єктивним правом. Воно впливає з діючого в державі об'єктивного права, котрому повністю відповідає і без якого не може ні виникнути, ні існувати. Конституція України визнає безпеку людини найвищою соціальною цінністю, відповідно, вона визнає за людиною право на останню. Згідно з «теорією інтересу», що виникла у другій половині XIX ст., типовим представником якої був німецький юрист Ієринг, право на безпеку є юридично захищеним інтересом суб'єкта – носія інтересу. Так, Г. Шершеневич вбачав у суб'єктивному праві «свободу дій, можливість здійснювати свій інтерес». Традиційно зміст суб'єктивного права (відповідно, тут буде розглядатись право на безпеку) будується з чотирьох елементів, що складають

його структуру, а саме: правоповедінка, правовимога, правопретензія, правокористування. Єдність вказаних чотирьох можливостей, власне, і складає зміст права та його структуру». Таким чином, розуміння змісту права на безпеку як суб'єктивного права неможливо без уточнення змісту кожного із заявлених правомочностей. Правоповедінку слід розглядати як можливість поводитись активно, здійснювати будь-які дії, передбачені юридичними нормами, так і не заборонені законом. Стосовно права на безпеку, це – будь-яка діяльність громадянина, спрямована на забезпечення свого власного біологічного існування. Даний аспект юриспруденція забезпечує через закріплення інших активних правомочностей (такі, що передбачаються як самостійні суб'єктивні права) або шляхом введення галузевих інститутів. Право на безпеку становить захист від протиправних посягань з боку інших. Безпека людини, як система – це фізична, психологічна, моральна, соціальна, матеріальна, кримінологічна, майнова та інші її види. Вказане означає, що методологічно має йтися про поєднання різних, але взаємопов'язаних елементів, комплекс заходів, спрямованих на зміцнення захисного механізму, надійних гарантій захисту людини від тих чи інших небезпек. Тут захист розглядається не як цілеспрямовані заходи протидії чи нейтралізації негативних наслідків актів неправомірної поведінки, а, швидше, як одна з обов'язкових умов реалізації права претензії. Теорія права не випадково відносить захист до правомочностей, що випливають із суб'єктивного права. Разом з правом вимагати від оточуючих виконання своїх юридичних обов'язків право претензії дозволяє уповноваженій особі привести в дію апарат примусу проти тих, хто порушує його право. Можливість виразити свої вимоги в потенційних претензіях створює особливий режим захищеності будь-якого права людини. Цей режим – правова оболонка суб'єктивного права, яка дозволяє йому гармонійно впливати у систему інших правових категорій, що забезпечують гарантію його реалізації в будь-якій ситуації. Саме він надає праву на безпеку перманентного характеру. При цьому досить чітко розкриваються функціональний аспект і позитивна роль вказаного права, що дозволяє сприймати його в образі ідеально сформованого механізму регулювання суспільних відносин, який визначає місце людини в соціальному житті. Поряд з проголошеними суб'єктивними правами – на життя, свободу і особисту недоторканність, свободу думки і слова – Конституція України закріпила за кожним громадянином право на державний захист встановлених прав і свобод. Стаття 22 Конституції вказує: конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. Стаття 55 підкреслює, що кожен має право будь-якими незабороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. За духом і змістом наведених статей, кожному гарантується особиста безпека, і для цього він може використовувати всі законні засоби, у тому числі звертатись за допомогою до державних органів. Видатні філософи й правники Т. Гоббс, Г. Гегель, В. Гумбольдт, Р. Моль підкреслювали священний обов'язок держави забезпечувати особисту безпеку кожного громадянина. Право користування соціальним благом багатьма вченими юристами розглядається як фундамент названих вище можливостей. Так, можна зустріти думку, що саме суб'єктивне право передбачає «можливість користування певним соціальним благом: повноваження здійснювати певні дії і вимагати відповідних дій від інших осіб, свободи поведінки в межах, встановлених нормою права». Виходячи з такого змісту, право користування відображає соціальне призначення права на безпеку. Право на безпеку означає можливість користування соціальним благом. Володіти цим правом – значить, перш за все, користуватись благом. В іншому випадку воно не має ніякого сенсу, бо право – не юридична абстракція, що має цінність сама по собі. Право на безпеку є сукупністю закріплених в конституційно правових нормах юридичних можливостей індивіда. Суть вказаних можливостей нами сприймається у точно визначеному значенні: це обставини, що виступають як засоби і умови здійснення будь-чого. До них включені не тільки суб'єктивні права як соціально-правові претензії, а й елементи, що забезпечують реалізацію останніх – юридичні обов'язки, юридична відповідальність, юридичні гарантії, юридичні процедури. Без них у певних ситуаціях суб'єктивне право так і залишиться тільки правом, здійснення якого поставлене під питання. Характерна якість можливостей – їх суттєва схожість з природними правами. У позитивному змісті вони мають достатню і визначену в життєвій практиці підставу, що передбачає потенційну реальність їх здійснення. В цілому право на безпеку – це передбачена конституційними нормами сукупність юридичних можливостей індивіда, пов'язана з реалізацією його волі і особистим захистом від посягань з боку інших. Таким чином, враховуючи вище викладене, запропонуємо визначити право людини на безпеку у вузькому розумінні, як закріплену в законі сукупність юридичних можливостей (систему прав і обов'язків), пов'язаних з реалізацією її волі та захистом особистого життя (здоров'я) і своїх близьких, життєво важливих, законних, приватних інтересів, прав і свобод, її ідеалів, цінностей, благ від протиправних посягань, загроз природного характеру та пов'язаних з дією людського

фактора. Як право на життя визначає використання людиною інших прав, так право на безпеку в кінцевому підсумку є доцільністю всіх зусиль держави, суспільства, людини, спрямованих на досягнення матеріального і духовного прогресу. Таким чином, воно слугує фундаментом, на якому має будуватись суспільний порядок. Ставлення ж держави й уряду до цього права є найвищим і остаточним критерієм їх гуманних намірів. Право людини на безпеку – це найперше найважливіше її право, бо від нього залежать всі інші права. Про це свідчить досвід людства, накопичений протягом історії. Це право за своєю суттю становить основу всіх прав. Володіння ним є передумовою здійснення інших прав людини й громадянина. Якщо безпека є об'єктом загроз, то втрачається сенс в будь-якому праві особи, навіть у праві на життя, оскільки вона (безпека) буде в свою чергу становити загрозу життю. Абсолютний характер безпеки людини як цінності передбачає найвищу значимість права на безпеку в системі всіх прав. Поняття безпеки людини включає також і безпеку честі та гідності, місця проживання, недоторканності житла, таємниці особистого життя, невтручання в особисте і сімейне життя, свободи думки та слова, світогляду, об'єднань, підприємницької діяльності, безпеку майна тощо. Згідно з Конституцією України право людини на безпеку охоплює і такі права, як право на безпечність продукції та усіх видів послуг і робіт (ч. 4 ст. 42), право на безпечні умови праці (ч. 4 ст. 43), на соціальну безпеку (ст. 46), на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ч. 1 ст. 50), правову безпеку тощо. Разом з тим, права людини й громадянина: на життя, на свободу й особисту недоторканність, на свободу від катувань, жорстокого, нелюдського поводження чи покарання, на достатній життєвий рівень, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, особливо близькі праву на безпеку. З одного боку – вони безпосередньо впливають із змісту даного права, з іншого – виступають як додаткові засоби, що забезпечують його ефективну реалізацію. Людське життя захищене правом на життя, що зафіксовано у багатьох міжнародних документах з прав людини. Оскільки життя – одна з найважливіших цінностей, право на життя визнається одним із самих важливих прав людини. Постає питання: у чому схожість і в чому відмінність права на життя і права на безпеку. В багатьох ситуаціях «життя» дуже тісно пов'язане з «безпекою». Право на життя включає в себе й такі аспекти, що разом з тим входять у сферу застосування права на безпеку. Хтось вважає, що право на життя в основному торкається питань, пов'язаних з життям і смертю, у той час як право на безпеку в основному належить до ситуацій, пов'язаних з можливістю забезпечення безпеки. Якщо право на життя має справу з поняттями, швидше, абсолютними, то право на безпеку – з проблемами відносними, пов'язаними з добробутом людини. Хоча ці два права неможливо повністю відокремити одне від одного, право на безпеку і право на життя у певній мірі переплітаються, забезпечуючи схожий захист в подібних ситуаціях.

Висновки: Проведений аналіз показує, що на всіх етапах розвитку людської цивілізації були і залишаються актуальними питання безпеки. В історичному процесі можна спостерігати, як концепція безпеки деформується, в результаті чого виникають нові сфери, що потребують її впливу. Загалом, в еволюції поняття безпеки можна виокремити кілька основних етапів: античний період – безпека має міфологічне забарвлення і щоб її досягти наслідували віру в концепцію магії; період Середньовіччя – все суще є творінням Бога і нічого не існує без Бога, безпека в тому числі; період Ренесансу – повертаємось до «давно забутого старого», але вже культурно розвиваємось, забезпечуючи собі духовне збагачення; далі приходить Нова епоха – усвідомлення свого права на повагу до своєї честі і гідності, рівноправність, піднесення життя людини на п'єдестал життєвих цінностей. Філософське наповнення концепції безпеки спостерігає різні підходи його розуміння за часів античності, Середньовіччя, Ренесансу і Нового часу. Концепцію безпеки можна розглядати і як захист або відсутність загроз у таких сферах, як буття особи, сім'ї, нації і людства. А численні підходи до визначення безпеки тільки підкреслюють її складний і багаторівневий характер. Проведений аналіз етапів розвитку людської цивілізації показує, що були і залишаються актуальними дослідження різних аспектів проблеми безпеки. Проте єдине, що залишається незмінним, – це бажання досягнути максимального рівня безпеки у житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Декларація незалежності від 4 липня 1776 р. URL: <https://web.archive.org/web/20131114002107/http://osvita.khpg.org/index.php?do=print&id=946555693>.
2. Декларація прав людини та громадянина (Франція, 1789 р.) URL: <https://web.archive.org/web/20100611141017/http://www.textes.justice.gouv.fr/index.php?rubrique=10086&ssrubrique=10087&article=10116>.

3. Білль про права (США, 15 грудня 1791 р.) URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights-transcript>.
4. Сідак В. Валько І. Мораль і безпека особи, нації, держави. Історико-філософські нариси. – К., 2001.
5. Загальна декларація прав людини 1948 р. / Права людини і професійні стандарти для юристів у документах міжнародних організацій. Амстердам – Київ, 1996. – С. 6–9.